

ANDRZEJ DERDZIUK OFM^{Cap}
Lublin

OBECNOŚĆ KAPUCYNÓW NA ŁOTWIE

Łotwa jest dość mało znanym krajem, mimo bliskości losów historycznych i powiązań wynikających z obecności mniejszości polskiej w tym kraju. Od kilku lat została podjęta intensywna współpraca między braćmi kapucynami z Łotwy i Polski. Wzajemna pomoc doprowadziła do połączenia wysiłków Warszawskiej Prowincji Zakonu Braci Mniejszych Kapucynów i kapucyńskiego komisariatu Łotwy i Estonii. Część pierwsza niniejszego opracowania ukazuje sytuację kościelną i społeczną Łotwy. Następnie zostanie zarysowana historia obecności kapucynów na Łotwie, łącznie z dziejami ich męczeństwa. Wzajemna więź wyraża się w podejmowaniu współpracy w zakresie formacji nowych powołań, co zostanie ukazane w trzeciej części artykułu. Ostatnia zaś część opracowania jest relacją z wizyty członków zarządu prowincji warszawskiej w Rydze i Vilaka.

I. SYTUACJA SPOŁECZNO-POLITYCZNA I KOŚCIELNA

Łotwa po odzyskaniu w 1991 r. niepodległości wzmacnia poczucie swojej odrębności kulturowej i zabiega o rozwój demokracji. Kraj niegdyś bardzo uzależniony gospodarczo od Rosji, obecnie przeżywa problemy gospodarcze i zubożenie znacznej części ludności. Łotwa obejmuje 64 228 km² i liczy 2 700 000 mieszkańców. Jedna trzecia ludności zamieszkuje w stolicy. Kraj podzielony jest na dwie części – protestancką Kurlandię i Inflanty ze stolicą w Rydze i katolicką Łatgalię, zwaną też Inflantami Polskimi, której głównym miastem jest Daugavpils, dawny Dźwińsk lub Dyneburg. Największym sank-

tuarium Łotwy jest Agłona, gdzie znajduje się otoczony czcią wiernych obraz Matki Bożej¹.

Katolików jest około 500 tysięcy². Z tego Łotysze stanowią 72%, Rosjanie i Białorusini 12% i Litwini 5%. Polacy na Łotwie w liczbie 55 000 stanowią 11% katolików³. Kościół posiada jedną metropolię obejmującą archidiecezję w Rydze i trzy diecezje: Liepaja, Jelgava i Rezekne-Agłona. Diecezje te na ogół są małe i liczą od kilkunastu do kilkudziesięciu księży. Najwięcej kapłanów pracuje w diecezji rezekneńsko-agłońskiej – 50, najmniej w Liepaja – 11. Na Łotwie pracują kapucyni, marianie, dominikanie i jezuici⁴.

Kościół na Łotwie w okresie władzy komunistów cieszył się względną wolnością. Izolowany od kontaktów ze światem zewnętrznym, zachowywał stan posiadania kościołów i utrzymał działające seminarium, w którym studiowała wyznaczana przez władze liczba kleryków. Trzeba zaznaczyć, że seminarium to dzięki wielkodusznej postawie kard. Vajvodsa przygotowywało kapłanów dla całego Związku Radzieckiego⁵. Władze komunistyczne twierdziły: „my wam zostawimy kościoły, ale sprawimy, że zostaną puste”. Ateizowanie dzieci i młodzieży, ograniczanie zakresu działań duszpasterskich spowodowało zawężenie pracy kapłanów do szafowania sakramentów w obrębie świątyni i niepodejmowanie szerszych inicjatyw pastoralnych. Przyczynił się do tego też konserwatyzm z zakresu sprawowania liturgii. Pasywna postawa księży ograniczała się często do ocalenia stanu posiadania.

Gonitwa ludzi za zdobyciem środków do przeżycia i zachwyt kapitalizmem sprawiły, że po odzyskaniu wolności Kościół na Łotwie nie spotkał się z masowym zjawiskiem nawróceń czy też radykalnym ożywieniem religijności. Mimo przychylnej postawy państwa w tym względzie, oferującego możliwości budowy nowych świątyni i oddającego odebrany wcześniej majątek kościelny, nie widać entuzjizmu ani też wyraźnych owoców ewangelizacji.

¹ Por. Z. Sułowski, *Agłona*, EK I 177.

² P. Dydycz, *Visita pastorale-fraterna del ministro generale fr. Flavio Roberto Carraro ai Fratelli Cappuccini di Lettonia (20-23 luglio 1991)*, „*Analecta Ordinis Fratrum Minorum Capuccinorum*” 108(1992), nr 3, s. 316.

³ Por. J. Cakulis, *Rigas romas katolu metropolija 1996 gada*, w: *Katolu kalendars 1997 gadam*, Riga 1997, s. 309. Według innych źródeł Polaków na Łotwie jest ponad 60 000. Stanowi to 2,3% ogółu ludności. Por. R. Dzwońkowski, *Polacy na dawnych Kresach Wschodnich. Z problematyki narodowościowej i religijnej*, Lublin 1994, s. 13-14.

⁴ Por. *Katolu kalendars 1997*, s. 320-327.

⁵ Por. R. Dzwońkowski, *Odrodzenie Kościoła katolickiego obrządku łacińskiego w ZSRR*, w: *Polacy w Kościele katolickim w ZSRR*, red. E. Walewander, Lublin 1991, s. 221.

II. RYS HISTORYCZNY OBECNOŚCI KAPUCYNÓW NA ŁOTWIE

W tym kraju, nazywanym przez papieża „Terra mariana”, ze względu na miłość katolików Łotyszów do Matki Bożej, od 1929 r. obecni są bracia kapucyni. Przybyli na zaproszenie arcybiskupa Rygi Antoniego Springowicza i założyli placówkę w Skaistkalne. Następne placówki założono w Rydze, gdzie w 1933 r. kapucyni otrzymali kościół parafialny św. Alberta i plebanie przy nim, oraz w Vilaka, gdzie w 1936 r. zbudowano seminarium serafickie dla młodzieży⁶. Pierwsi bracia pochodzili z prowincji bawarskiej i tworzyli energiczną grupę misjonarzy, którzy w ciągu kilku lat doczekali się powołań z Łotwy. Znaczącą postacią pozostaje o. Tomasz Gumpfenberg, budowniczy domu w Vilaka, który pozostał po wojnie na Łotwie. Pierwsi trzej Łotysze zostali wyświęceni na kapłanów 11 lipca 1937 r. w Rydze. Jednym z nich był o. Andrzej Janis Pavlovskis⁷. W kwietniu 1939 r. powołano do życia komisariat generalny na Łotwie. Jego przełożonym został o. Leopoldus ab Ebersberg. Komisariat liczył wówczas 12 kapłanów, 4 kleryków i 8 braci niekapłanów, którzy pracowali w trzech domach⁸.

Podczas wojny komisariat łotewski połączono z misją w Estonii i nadano nazwę: komisariat generalny Łotwy i Estonii. W okresie po 1944 r. Łotwa została zajęta przez wojska sowieckie i włączona siłą do Związku Sowieckiego⁹. Kapucyni byli prześladowani. Bracia z Niemiec zostali zmuszeni do wyjazdu z Łotwy, bracia pochodzenia łotewskiego lub mający obywatelstwo byli skazywani na więzienia i zesłania.

O. Tomasz Gumpfenberg został w 1949 r. aresztowany i zesłany na Syberię. Po śmierci Stalina powrócił na Łotwę, gdzie pracował w różnych parafiach, między innymi w Gaigalova. Wiedziony zapalem apostołskim, w 1980 r. wyjechał do Aktubińska, gdzie zmarł w 1984 r.¹⁰ Do swej śmierci pełnił obowiązki komisarza generalnego na Łotwie. Ofiarą prześladowań komunistów padł o. Filip Nikodem Turek, który podczas pobytu w więzieniu nabawił się choroby i zmarł zaledwie siedem miesięcy po święceniach.

⁶ Por. „Bollettino di Informazioni Cappuccine Internazionali” 1993, nr 115, s. 129.

⁷ Por. A. S p r i n g o v i ć s, *Tevam Andrejam sesdesmit gadu priesteribas jubileja*, w: *Katolu kalendars 1997*, s. 112.

⁸ Por. D y d y c z, *Visita*, s. 317.

⁹ Por. E. J e k a b s o n, *Stosunki polsko-łotewskie na przestrzeni dziejów*, w: *Polacy na Łotwie*, red. E. Walewander, Lublin 1993, s. 41.

¹⁰ Por. tamże, s. 320.

O. Piotr Kisielevskis zmarł w 1979 r. podczas uroczystości Bożego Ciała w Krasnoarmiejsku, gdzie pracował jako duszpasterz.

W 1949 r. zamknięto klasztor w Rydze, rzeczy skonfiskowano i wystawiono na sprzedaż w antykwariacie¹¹. O. Pavlovskis został uwięziony, a następnie pozbawiony możliwości spełniania pracy duszpasterskiej i zesłany do Kazachstanu do Curubai Nura. Po wyjeździe z Estonii o. Tadeusza Krausa pochodzącego z prowincji krakowskiej, przybył tu o. Andrzej i wypełniał posługę kapłańską w Tartu. W 1977 r. wyjechał on do Kazachstanu i pracował jako proboszcz w Dzambuli. Po śmierci o. Tomasza został komisarzem zakonu na Łotwie. Podczas lat przymusowej bezczynności rozpoczął pisanie książek religijnych. Jest autorem historii Kościoła na Łotwie, kilku katechizmów oraz modlitewników. Prace te są wydawane po łotewsku i po rosyjsku¹².

Do pierwszej wizyty ministra generalnego o. Flavio Roberto Carraro w lipcu 1991 r., któremu towarzyszyli definitor generalny o. Pacyfik A. Dydycz i o. Henryk Łyczewski, pozostało przy życiu tylko trzech kapucynów, którzy wstąpili do zakonu na Łotwie przed II wojną światową. Byli to Paweł Savickis, Jan Ewangelista Krastins oraz Andrzej Janis Pavlovskis. Na Łotwie pozostał tylko ten ostatni.

Nowe powołania kapucyńskie na Łotwie zrodziły się dzięki pracy o. Tomasza w Gaiglova, który przyjął do zakonu dwóch kandydatów. Pierwszy z nich o. Antoni Aleksans Olgerts, urodzony 15 stycznia 1935 r. w Susaju, na kilka miesięcy przed święceniami kapłańskimi wstąpił tajnie do nowicjatu w sierpniu 1972 r. Złożywszy 25 listopada 1976 r. śluby wieczyste, cały czas pracował jako wikariusz w parafii św. Franciszka z Asyżu w Rydze przy kościele seminaryjnym. We wrześniu 1991 r. został mianowany proboszczem w Ludza w Łatgalii¹³. Po kilku latach pracy na prośbę władz zakonnych objął odzyskaną w 1996 r. placówkę w Vilaka. Obecnie czynione są starania, by objął probostwo w Rydze przy kościele św. Alberta.

O. Antoni Springowicz, urodzony 6 listopada 1948 r. w Rezekne, jest bratankiem apba A. Springowicza, który zaprosił kapucynów na Łotwę. Po ukończeniu studiów medycznych i obronieniu doktoratu z medycyny starał się o przyjęcie do seminarium, co po wielu trudnościach ze strony władz komunistycznych doszło do skutku. Nowicjat u kapucynów rozpoczął 23 sierpnia 1986 r. Po ślubach wieczystych przyjął święcenia kapłańskie w 1990 r. Przez

¹¹ Por. S p r i n g o v i ć s, *Tevam*, s. 115.

¹² Por. D y d y c z, *Visita*, s. 321.

¹³ Por. tamże.

kilka lat pełnił posługę wikariusza przy kościele Chrystusa Króla w Rydze, gdzie proboszczem był wówczas Janis Pujats, obecny arcybiskup¹⁴.

III. PIERWSZE PRZEJAWY WSPÓŁPRACY KAPUCYNÓW POLSKICH I ŁOTEWSKICH

Po uzyskaniu większej wolności na Łotwie kandydatów do zakonu przysyłano do Polski na okres formacji początkowej. W 1990 r. do postulatu w Łomży, a następnie do nowicjatu w Nowym Mieście nad Pilicą przybyły dwie osoby z Łotwy – Romans Koleda i Ernest Ivanovs¹⁵. Niestety, obaj nie wytrwali w zakonie. Podobnie nieudana była próba podjęcia życia zakonnego przez Eryka Pipersa w 1993 r.¹⁶ Nie wytrwał w powołaniu także Maris Zaharovs, który rozpoczął postulat w Łomży w 1995 r.¹⁷

Liczne próby zaszczipiania zakonu przyniosły także pozytywne rezultaty. W 1991 r. do nowicjatu w Nowym Mieście nad Pilicą wstąpił br. Aldis Ziemeļis¹⁸. Podczas świąt Bożego Narodzenia 1992 r. udał się na Łotwę, gdzie wraz z braćmi Krzysztofem Lewandowskim i Tomaszem Wrońskim zorganizowali spotkanie dla ministrantów¹⁹. Brat Aldis 4 maja 1997 r. złożył śluby wieczyste w Rydze. Podczas obchodzonego 6 lipca 1997 r. jubileuszu 60-lecia święceń kapłańskich o. Andrzeja Pavlovskisa otrzymał on święcenia diakonatu z rąk bpa P. A. Dydyca. Obecnie jest alumnem VI roku studiów teologicznych w seminarium kapucyńskim w Lublinie. Brat Władysław Siniawski po ukończeniu postulatu w Zakroczymiu, w 1994 r. rozpoczął nowicjat i po złożeniu profesji czasowej rok studiował w seminarium. W prezentacji swojej osoby stwierdził, że wstąpił do seminarium w Rydze, ale po spotkaniu o. Pacyfika zdecydował się wstąpić do kapucynów²⁰. Obecnie studiuje na II roku w seminarium w Lublinie. Na I roku jest też br. Janis Kalnins²¹. Bracia z

¹⁴ Por. tamże, s. 322.

¹⁵ Por. *Katalog Warszawskiej Prowincji Zakonu Braci Mniejszych Kapucynów*. Stan z 18 stycznia 1992 r., s. 16.

¹⁶ Por. Tamże, stan z czerwca 1994 r., s. 15.

¹⁷ Por. Tamże, stan z 14 października 1995 r., s. 16.

¹⁸ Por. Tamże, stan z 18 stycznia 1992 r., s. 16.

¹⁹ Por. „Bollettino di Informazioni Cappuccine Internazionali” 1993, nr 112, s. 56.

²⁰ Por. Brat Władysław Siniawski z Rezekne, „Nasz Postulat” 2(1993), s. 7.

²¹ *Katalog Warszawskiej Prowincji Braci Mniejszych Kapucynów*. Stan z 15 października 1997 r., Warszawa 1997, s. 14.

komisariatu łotewskiego w Lublinie wydawali pisemko powołaniowe rosyjskojęzyczne „Strannik nieporocznoj” (Rycerz Niepokalanej) oraz w języku łotewskim „Mira celos”²². Nowicjuszem rozpoczynającym okres próby na Łotwie w 1993 r. był o. Józef Kornaszewski, który jesienią 1993 r. przybył do Nowego Miasta, gdzie po pół roku dokończywszy czasu nowicjatu złożył śluby czasowe. O. Józef od kilku lat pracuje w Gruzji. W Vilaka w postulacie jest Leonard ze Lwowa. Próba podjęcia życia zakonnego przez Aldisa Tihomirovsa zakończyła się niepowodzeniem.

Pierwszą pomoc w okresie powojennym bracia na Łotwie otrzymali od o. Pacyfika Dydycza, który jako minister prowincjalny odwiedził ich w 1979 r., spotykając się z wówczas żyjącymi braćmi. Zostawszy definitorem generalnym, przybliżył zakonowi doświadczenia braci z Łotwy²³. Przyczynił się do zorganizowania historycznej wizyty ministra generalnego o. Flavio Carraro na terenach byłego Związku Radzieckiego. Wizyta ta przyniosła zmiany reorganizacyjne obecności kapucynów na Łotwie i doprowadziła do objęcia pracy duszpasterskiej przy kościele św. Alberta w Rydze. Kontakty o. Pacyfika z biskupami łotewskimi zaowocowały życzliwszym stosunkiem hierarchów Kościoła na Łotwie wobec kapucynów.

O. Pacyfik razem z braćmi pracującymi na Łotwie odwiedzili 12 lipca 1993 r. Vilaka i spotkali się z merem miasta, który pragnie powrotu kapucynów do tego miasta. Mer liczy na kapucynów, że przez „krzyż obudzą ludność miasta”²⁴. W podejmowaniu tej inicjatywy liczono się z możliwością wysłania tam do pracy o. Aleksansa.

W październiku 1994 r. do pracy na Łotwę przybył o. Marek Pasiut, skierowany przez ministra generalnego. Po okresie wstępnej aklimatyzacji językowej o. Marek doprowadził do porządku otoczenie kościoła św. Alberta oraz dokonał remontu budynku mieszkalnego. Przyczynił się też do ożywienia pracy duszpasterskiej w Peternikach i doprowadził do stworzenia wspólnoty wiernych w Olajne, tak że 6 grudnia 1996 r. abp J. Pujats erygował w Olajne parafię pod wezwaniem Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny. Obecnie został już poświęcony krzyż na placu w centrum miasta pod budowę kościoła parafialnego.

²² A. D e r d z i u k, *Formacja początkowa do życia kapucyńskiego w Conferentia Europae Centro-orientalis Capuccinorum*, Lublin 1996, mps, s. 2.

²³ Por. P. Dydycz, *Praesentia capuccina in territorio Unionis Sovieticae*, „Analecta Ordinis Fratrum Minorum Capuccinorum” 105(1989), nr 3, s. 296.

²⁴ „Bollettino di Informazioni Cappuccine Internazionali” 1993, nr 115, s. 129.

Definitor generalny o. Tadeusz Bargiel przebywając 6-7 lipca 1995 r. na Łotwie, miał przygotować pobyt generała zakonu. Wizyta ministra generalnego Johna Coriveau w lipcu 1995 r. wraz z definitorem generalnym o. Bargielem miała duże znaczenie dla rozwoju obecności kapucynów na Łotwie. Ustalono wówczas, że w Rydze winna być stworzona wspólnota braterska, będąca oparciem dla kapucynów. Postulowano przysłanie z Polski dwóch braci, którzy mieliby się uczyć języka łotewskiego. Podjęto decyzję o szukaniu możliwości założenia nowej placówki²⁵.

Zarząd prowincji warszawskiej jesienią 1995 r. stwierdził, że nie jest w stanie wysłać od razu dwóch braci. Decyzję o wysłaniu do pracy na Łotwie podjęto w kwietniu 1996 r., przeznaczając tam o. Stanisława Miciuka. W dalszej kolejności wysłano do pracy na Łotwie br. Pawła Gondka. Ten ostatni po kilku miesiącach powrócił do Polski.

Definitorium generalne zastanawiając się nad przyszłością kapucynów na Łotwie, podczas sesji w Bratysławie we wrześniu 1996 r., w trakcie spotkania z braćmi z Konferencji Europy Środkowo-Wschodniej, rozważało projekt połączenia komisariatu Łotwy i Estonii z wiceprowincją litewską i utworzenie kustodii bałtyckiej, zależnej od prowincji warszawskiej. W tym celu wysłano wizytatora o. Eberharda Meyerla, ministra prowincjalnego z Wiednia, by zorientował się w możliwościach proponowanych zmian organizacyjnych. Wobec zdecydowanego oporu braci z Litwy odstąpiono od tego zamierzenia i podjęto decyzję o zniesieniu komisariatu Łotwy i Estonii. Braci z Łotwy przyłączono do prowincji warszawskiej, tworząc delegaturę zależną od ministra prowincjalnego. Dekret generała znoszący komisariat Łotwy i Estonii nosi datę 1 marca 1997 r.

IV. OWOCE BRATERSKIEJ WIZYTY ZARZĄDU PROWINCJI WARSZAWSKIEJ NA ŁOTWIE

2-5 marca 1997 r. na Łotwie gościła delegacja zarządu prowincji warszawskiej w osobach ministra prowincjalnego o. Kazimierza Synowczyka i II definitora o. Andrzeja Derdziuka. O. Andrzej po przybyciu do Rygi udał się z o. Markiem do Olajne, gdzie podczas niedzielnej mszy św. sprawowanej po

²⁵ Por. T. B a r g i e l, *De ministri generali visitatione in Ucraina, Bielorussia, Lituania atque Lettonia facta*, „Analecta Ordinis Fratrum Minorum Capuccinorum” 111(1995), nr 2, s. 237.

łotewsku wygłosił kazanie. Msza odbyła się w wynajmowanej świetlicy szkolnej.

Po spotkaniu z braćmi aktualnie pracującymi w Rydze, w poniedziałek 3 marca wraz z o. Andrzejem Pavloskischem i o. Markiem Pasiutem delegacji z Polski udali się do Vilaka, oddalonego od Rygi 300 kilometrów. Celem wizyty było spotkanie z o. Antonim Aleksansem, który od roku jest proboszczem w Vilaka. Podczas wizyty zapoznano się, w towarzystwie mera miasta, z zakresem prac remontowych przeprowadzonych w dawnym klasztorze kapucyńskim w tym mieście. Jest to trzykondygnacyjny budynek z pomieszczeniem na kaplicę. Klasztor, w którym mieściło się przez wiele lat kino, jest zdewastowany i wymaga bardzo kosztownego remontu. Część pomieszczeń wykorzystywana jest obecnie przez bibliotekę miejską, która zajmuje dwie kondygnacje. Miasteczko jest dość małe, liczy około 2 tys. mieszkańców. Większość z nich przynależy do prawosławia i protestantyzmu. Mają w Vilaka swoje świątynie i duszpasterzy.

Obecnie nie widać perspektyw rozwojowych dla wykorzystania odremontowanego klasztoru. O. Aleksans mieszkający aktualnie w plebanii przy kościele parafialnym, zajmuje się duszpasterstwem w Vilaka, będąc proboszczem i dziekanem. Po konsultacjach zrodziła się propozycja przeniesienia o. Aleksansa do Rygi, gdzie objąłby probostwo przy kościele św. Alberta. Taką prośbę wyraził też o. Pavlovskis, który pragnie oddać się pracy pisarskiej, i zadeklarował rezygnację z funkcji proboszcza. Jednak z powodu braku księży w diecezji Agłona-Rezekne propozycja ta nie została zrealizowana.

Wieczorem o. Marek zawiózł braci delegatów do Olajne, gdzie od kilku lat duszpasterzuje. Jest to dwudziestotysięczne miasto oddalone 20 km od Rygi. Nie ma w nim żadnego kościoła. Katolicy modlą się w odległych o 7 km Peternikach lub dojeżdżają do stolicy. Pomagając przez kilka lat w duszpasterstwie w kościółku w Peternikach, o. Marek dostrzegł konieczność zajęcia się wiernymi w Olajne. Zaczęło się od wynajmowania świetlicy szkolnej i odprawiania tam mszy św. w niedziele. Przed mszą św. ludzie sami ustawiają ołtarz, metrową figurkę Maryi Niepokalanej, niesioną wcześniej przez miasto, i przygotowują nagłośnienie. O. Marek spowiada w kilku językach. Ludzie gromadzący się coraz liczniej na nabożeństwa zapragnęli mieć własną parafię i własną świątynię. Następnym etapem było sprowadzenie sióstr zakonnych, które zamieszkałyby na miejscu i prowadziłyby pracę z dziećmi i młodzieżą.

Obecność sióstr w Olajne skłania do nawiązania do nieco wcześniejszej historii. W 1991 r. w spotkaniu z Ojcem Świętym Janem Pawłem II podczas Międzynarodowego Dnia Młodzieży w Częstochowie uczestniczyła grupa

młodzieży z Łotwy. Część z nich zatrzymała się w częstochowskim klasztorze Sióstr Maryi Niepokalanej. Jedna z dziewcząt pochodząca z rodziny luterskiej zapoznawszy się z siostrami, podjęła decyzję wstąpienia do zgromadzenia. Po ukończeniu formacji w postulacie i nowicjacie przez siostrę Annę zgromadzenie podjęło próbę przeszczepienia wspólnoty na Łotwę. Pierwsza próba zakończyła się jednak niepowodzeniem. Arcybiskup Rygi Janis Pujats stwierdził, że siostry nie zdołają się zakorzenić na Łotwie, nie znajdując miejsca pracy i źródła utrzymania. Podobnie nieudana była próba założenia domu na terenie diecezji Jelgawa. Siostry jednak modliły się nadal o możliwość podjęcia pracy na Łotwie.

Jesienią 1996 r. o. Stanisław Miciuk szukając sióstr do pracy w Olajne, dowiedział się o gotowości jej podjęcia przez siostry Maryi Niepokalanej i zgłosił się do przełożonej prowincjalnej w Branicach. Ksiądz abp Pujats przyjął siostry, wiedząc, że mają zapewnione miejsce w Olajne.

Siostry wynajęły dwupokojowe mieszkanie, które stało się sercem wspólnoty wiernych w Olajne i początkiem parafii. Mając pozwolenie na przechowywanie Najświętszego Sakramentu w prywatnym mieszkaniu, pomagają o. Markowi w prowadzeniu intensywnego duszpasterstwa gromadzącego kilka razy w tygodniu po trzydzieści osób na mszę św., katechezę i naukę śpiewów kościelnych w językach łotewskim, polskim i rosyjskim. Siostra Anna uczy katechezy, s. Zofia i s. Angelika uczą języka polskiego i zajmują się domem. Można podziwiać heroizm sióstr, które w niewielkim mieszkaniu mają kaplicę, pracownię oraz salę spotkań. W Olajne przeżywa się obecność zmarłych Pana, a gromadzący się ludzie przypominają wspólnotę pierwotnego Kościoła.

Wieczorem 3 marca 1997 r. mszy św. w Olajne przewodniczył minister prowincjalny warszawskiej prowincji kapucynów o. Kazimierz Synowczyk. Kilkadziesiąt osób stłoczonych w małym mieszkanku stanowiło wspólnotę żywego Kościoła. Śpiew prowadzony przez siostrę organistkę Angelikę Pszczółkowską, pełniącą też posługę przełożonej, brzmiał bardzo uroczyście i wyrażał ogromną wiarę zgromadzonych dzieci, młodzieży i dorosłych.

Ci ludzie żyją nadzieją budowania własnej świątyni na placu przyznanym już przez władze miejskie. Arcybiskup J. Pujats erygował już 6 grudnia 1996 r. w Olajne parafię pod wezwaniem Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny i zatwierdził plan budowy kościoła. Ludzie są biedni i nie stać ich na wybudowanie domu Bożego z własnych funduszy. Przykładem może być fakt, że jedna emerytura wynosi 30 łatów, to jest około 60 dolarów i wystarcza jedynie na czynsz za mieszkanie. Wspólnota parafialna może się modlić w wynajmowanej sali w szkole dzięki temu, że dyrektor fabryki teks-

tylnej uiścił opłatę za wynajem sali. Gdy obecnie fabryka upadła, ludzie martwią się, skąd wezmą 20 łatów na zapłacenie należności.

O. Kazimierz wygłosił kazanie, w którym zachęcił do modlitwy w intencji zintensyfikowania obecności Kościoła na Łotwie. Po mszy św. wierni złożyli mu życzenia imieninowe z racji przypadającego święta św. Kazimierza Królewicza.

Następnego dnia po mszy św. imieninowej br. Kazimierza delegaci udali się na spotkanie z arcybiskupem Rygi ks. Pujatsem. W toku rozmowy przedstawiono następujące prośby ze strony zakonu: powierzenie zakonowi prowadzenia parafii w Olajne oraz mianowanie tam proboszczem o. Marka Pasiuta. Ksiądz arcybiskup zgodził się na to i zaproponował przysłanie wersji umowy do rozważenia i uzgodnienia szczegółów. Przyjął propozycję kapucynów wybudowania z pieniędzy zakonu klasztoru w Olajne przylegającego do kościoła. Zgodził się też na prośbę, by mianować proboszczem w kościele św. Alberta o. Aleksansa, zastrzegając się jednak co do zdania na ten temat bpa Bulisa, ordynariusza diecezji Rzekne, na terenie której obecnie pracuje o. Aleksans w Vilaka.

Wizyta przebiegała w życzliwej atmosferze. Arcybiskup Pujats wyraził wdzięczność za pracę braci kapucynów i prosił o pomoc personalną dla Kościoła na Łotwie. Położył jednak nacisk na konieczność nauczania się języka łotewskiego i prowadzenie pracy zgodnie ze stylem duszpasterstwa na Łotwie. W trakcie konstruktywnej rozmowy delegaci z Polski zadeklarowali chęć pomocy i zarazem zaznaczyli, że misją zakonu jest wnoszenie charyzmatu założyciela, przez prowadzenie specjalistycznych posług właściwych zakonowi w Kościele lokalnym.

Po wizycie u arcybiskupa o. Marek oprowadził gości po starym mieście w Rydze, pokazując wspaniałe zabytki kultury tego kraju. Szczególnie ciekawe było zwiedzanie kościoła św. Piotra i podziwianie panoramy miasta z jego wieży widokowej. W ramach wizyty bracia delegaci odwiedzili siostry zgromadzeń bezhabitowych założonych przez bł. Honorata Koźmińskiego, kapucyna. Zgromadzenia honorackie podjęły pracę na Łotwie już w okresie przedwojennym. Wtedy pracowało tam 5 zgromadzeń, które prowadziły kursy szycia, pracowały w szkołach i przedszkolach, apostołując przykładem i poprzez katechezę. Były to siostry sercanki, honoratki, niepokalanki, służki i wspomożycielki²⁶. Podczas wojny domy zakonne zostały przejęte przez wła-

²⁶ Por. Z. Stankiewicz, *Życie społeczno-religijne Polaków na Łotwie w okresie międzywojennym (1920-1940)*, w: *Polacy na Łotwie*, s. 191.

dze komunistyczne. Pomimo prześladowań w okresie powojennym zgromadzenia ukryte przetrwały. Siostry honoratki w jednym ze swoich domów w Rydze otworzyły niedawno nowicjat, by zapewnić formację kandydatkom do zgromadzenia. Na Łotwie obecne są też siostry Wspomożycielki Duszy Czyścowniczych pracujące w Rydze i Daugavpils²⁷.

Po południu 4 marca odbyła się kapituła domowa braci pracujących na Łotwie. Minister prowincjalny podziękował braciom za mężne świadectwo przywiązania do Kościoła i zakonu podczas prześladowań i wskazał na znaki odradzania się zakonu. Zachęcił do prowadzenia konstruktywnego dialogu braterskiego pomagającego w rozwiązywaniu rodzących się trudności.

Przyjęto stały porządek dnia, określający czas posiłków i modlitw. Msza św. wspólnotowa o godz. 8.00 odprawiana po polsku, połączona jest z jutrznią odmawianą wraz z ludem. Minister prowincjalny zaproponował wprowadzenie dodatkowej mszy św. w kościele, by zapewnić regularność odprawiania w niedzielę po polsku. O. Andrzej Pavlovskis zwrócił uwagę na konieczność wzmocnienia wysiłków w uczeniu się języka łotewskiego. Łotwa jest krajem wielonarodowościowym i w liturgii zazwyczaj używa się kilka języków. Najczęściej odprawia się po łotewsku, ale w wielu kościołach sprawuje się liturgię po polsku. W niektórych kościołach ludzie modlą się po litewsku i do takich należy kościół św. Alberta, gdzie co trzy tygodnie zmienia się język odprawiania porannej mszy św. Powoduje to trudności dla ludzi, którzy nie zawsze pamiętają, której narodowości kolej aktualnie przypada. Zaproponowano, by dla ćwiczenia, przy stole podczas posiłków prowadzić rozmowy w języku łotewskim.

Dyskutowano też o realizacji wymogów życia konsekrowanego, do których należy obowiązek klauzury, co wiąże się z koniecznością urządzenia rozmównicy dla gości przychodzących do klasztoru. Postulowano też niezbędność przebudowy garaży przy kościele i urządzenia w nich kancelarii parafialnej i sali duszpasterskiej oraz pomieszczeń dla Franciszkańskiego Zakonu Świeczkich.

Historia tych garaży zasługuje na wzmiankę choćby ze względu na ilustrację minionej sytuacji Kościoła na Łotwie. Zbudował je w latach osiemdziesiątych ówczesny proboszcz ks. Niuks, późniejszy biskup pomocniczy Rygi. Garaże są olbrzymie, przeznaczone na przechowywanie autobusu i posiadają kanał do napraw dużych samochodów. Ze względu na brak kościołów zamierzano bowiem ludzi dowozić kościelnymi autobusami. Ponieważ jednak wsze-

²⁷ Por. D y d y c z, *Visita*, s. 315.

dzie byli agenci KGB, niebezpiecznie było reperować autobus w warsztatach państwowych, gdyż można się było spodziewać sabotażowego uszkodzenia samochodów, groźnego dla życia ludzi.

Podczas kapituły domowej podjęto ustalenia dotyczące pełnienia funkcji pełnionych we wspólnocie. O. Pavlovskis otrzymał propozycję pełnienia funkcji delegata ministra prowincjalnego i gwardiana wspólnoty w Rydze. Na wikarego klasztoru i ekonoma prowadzącego niezbędne prace budowlane zaproponowano o. Marka Pasiuta. O. Marek będzie dojeżdżał do Olajne z zamiarem zbudowania tam kościoła i klasztoru oraz zorganizowania wspólnoty.

Postulowano, by o. Stanisław po przejściu o. Aleksansa do Rygi podjął pracę w diecezji Rezekne, oddając się duszpasterstwu Polaków i Rosjan w rejonie Daugavpils z zamiarem zorganizowania tam wspólnoty braterskiej. Jednak ze względu na pozostanie o. Aleksansa w Vilaka nie zostało to zrealizowane. Obecnie o. Stanisław obok obowiązków duszpasterskich przy kościele opiekuje się Franciszkańskim Zakonem Świeckich i jest kapelanem przedszkola katolickiego oraz uczy języka polskiego w gimnazjum.

Bracia z Polski aktywnie działają na rzecz zachowania tradycji polskich wśród rodaków na Łotwie. Podczas spotkań towarzystw polskich wygłaszają referaty i służą pomocą organizacyjną. W kilku miejscach uczą młodzież i dzieci języka i kultury polskiej. Można zauważyć dużą dozę sympatii dla Polski. Łotysze zapatrzeni są trochę w przykład Polski dążącej do zachowania własnej odrębności i walczącej o miejsce w Europie. W sklepach spotyka się dużo towarów wyprodukowanych w naszej ojczyźnie.

Na posiedzeniu zarządu prowincji warszawskiej 8 marca 1997 r. w Lublinie po wysłuchaniu relacji o. Andrzeja Derdziuka zaakceptowano zmiany organizacyjne na Łotwie, mianując na gwardiana w Rydze o. Andrzeja Pavlovskisa i na wikarego o. Marka Pasiuta. Podjęto też uchwałę zatwierdzającą wcześniejszą decyzję komisarza generalnego na Łotwie, dopuszczającą do ślubów wieczystych o. Józefa Kornaszewskiego, pracującego obecnie w Gruzji. 4 maja w Rydze odbyły się śluby wieczyste o. Józefa oraz br. Aldisa Ziemelesa. Uczestniczyła w nich delegacja kleryków kapucyńskich z Lublina, którzy 3 maja uczestniczyli w Peternikach, niedaleko Olajne, w dniu polskim. Podczas spotkania wystąpili z koncertem religijnych pieśni polskich. Rozdawali też aktualny numer czasopisma „Niedziela”, w której był artykuł A. Derdziuka o powstawaniu parafii w Olajne.

Połączenie komisariatu Łotwy i Estonii z prowincją warszawską nakłada na braci obowiązek wzmocnienia odpowiedzialności i wzrostu ducha misyjnego. W tym miejscu trzeba podkreślić zrozumienie i szacunek braci z Łotwy dla decyzji zarządu generalnego. Ze strony prowincji warszawskiej brat mini-

ster prowincjalny w specjalnym liście okólnym (nr 27) *Tysiącletnie świadectwo* wydanym 23 marca 1997 r. informuje o tym braci i zachęca do zgłaszania się do podjęcia pracy misyjnej na Łotwie²⁸. Są uzasadnione nadzieje, że reorganizacja obecności kapucynów na Łotwie przyczyni się do zapewnienia warunków dla realizacji ich charyzmatu i rozwoju ich pracy apostołskiej dla dobra Kościoła na Łotwie.

Nowo wybrany w maju 1997 r. zarząd prowincji warszawskiej podtrzymuje wolę ścisłej współpracy z braćmi na Łotwie. Prowincjał o. Piotr Stasiński w ramach swojej wizyty we wrześniu odbył kapitułę domową, podczas której ustalono kształt współdziałania. O. Stanisław i o. Marek zostają w Rydze, natomiast do Vilaka został skierowany o. Witold Wiśniewski, neoprezbiter, by uczył się języka łotewskiego i poznawał specyfikę duszpasterstwa w stylu łotewskim.

THE PRESENCE OF CAPUCHINS IN LATVIA

S u m m a r y

The regeneration of the Church in Latvia copes with obstacles, due to the shortage of priests and the economic crisis. The latter makes people struggle for the means of maintenance. The orders which undertake their apostolic work anew play an essential role in the regeneration of religiousness. The capuchin friars came to Latvia in 1929 from Bavaria and experienced their prime in the interwar period. During the Soviet occupation they endured persecution together with the whole Church from the communist authorities. In 1949 the monasteries in Riga and Vilaka were closed, and the monks were expelled or arrested. After liberation they worked in Estonia and Kazakhstan. When Latvia gained independence in 1991 there were still three capuchins there within the framework of the Commissariat of Latvia and Estonia. Fr Andrzej Pavlovskis was the superior and organizer of the community life.

The cooperation with the Warsaw Province of Capuchins bore concrete fruit. Accordingly, several friars were sent to Latvia and took the posts in Riga, Vilaka and Olajne. For a couple of years some candidates from Latvia have been gaining religious formation in Poland. The organizational changes, consisting in including the Latvian Commissariat into the Warsaw Province, make the apostolic ventures of capuchins in Latvia more intensive. Thus we hope that the Franciscan charisma will develop in this country.

Translated by Jan Kłos

²⁸ Por. „Akta Warszawskiej Prowincji Zakonu Braci Mniejszych Kapucynów” 6(1997), nr 1, s. 11.